

JÓZEF ZAWADZKI ▶

Współczesny rozbiór państwa. Casus Gruzji

Na Kaukazie Południowym znajdują się trzy państwa: Armenia, Azerbejdżan i Gruzja. Kaukaz jest regionem na pograniczu Europy i Azji pomiędzy Morzem Czarnym a Kaspijskim wokół gór Kaukaz, w skład którego wchodzi: Kaukaz Północny (Przedkaukazja), góry Kaukaz oraz Kaukaz Południowy (Zakaukazja). Czasami do Kaukazu zalicza się także północną część Wyżyny Armeńskiej. Kaukaz Północny wchodzi w skład Federacji Rosyjskiej (FR) jako siedem republik: Adygeja, Karaczajo-Czerkiesja, Kabardyno-Bałkardia, Osetia Północna, Inguszetia, Czeczenia i Dagestan. Ponadto znajdują się tam dwa kraje – krasnodarski i stawropolski oraz jeden obwód rostowski.

Kaukaz od bardzo dawna był regionem zamieszkiwanym przez różne narodowości, a przez to był to region dość niestabilny, utrzymywany w czasach Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR) twarde ręką ówczesnych przywódców, co zapewniało mu względną stabilność. Po rozpadzie ZSRR i utworzeniu w jego miejsce Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP) stał się on najbardziej niestabilnym regionem, na terenie którego wciąż dochodzi do starć zbrojnych. Na obszarze byłego ZSRR około 70 milionów stanowią mniejszości narodowe. W związku z powyższym nowo powstałe państwa były w dużym stopniu uzależnione od współpracy

ekonomicznej. Obszar ten jest traktowany przez Rosję jako tzw. „bliska zagranica” i sfera jej wyłącznych i żywotnych wpływów¹.

Źródło: http://www.kaukaz.pl/kaukaz/mapy/mapa_polityczna_kaukazu.php, 14.11.2008.

Czynnikami wpływającym na destabilizację tego regionu są konflikty etniczno-religijne i ruchy separatystyczne, a ich podłoże ma swoje korzenie w bogatej historii tego regionu. Jednym z państw, które w 2008 roku postanowiło załatwić problemy wewnętrzne odziedziczone po ZSRR, a związane z ruchami separatystycznymi była Gruzja. Wojna w 2008 roku była jednak poprzedzona całym szeregiem wydarzeń, które miały niebagatelny wpływ na zaistniały problem i ruchy separatystyczne wchodzące w skład Gruzji, Abchazji i Osetii Południowej.

Dzieje Gruzji sięgają czasów przedchrześcijańskich. Gruzini słusznie twierdzą, że są starożytnym narodem, gdyż przyjęcie przez nich chrześcijaństwa sięga IV–V w. n.e. Dla obecnych wydarzeń najistotniejsza jest jednak historia podbijania Kaukazu przez Moskwę.

¹ I. Topolski, „Region Wspólnoty Niepodległych Państw”, [w:] M. Pietraś (red.), *Międzynarodowe Stosunki Polityczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2006, s. 251.

Rosjanie opanowywali Kaukaz od XVI do XVII w. Miejscowe ludy walczące między sobą zwracały się do nich o pomoc. Tak robili Ingusze, licząc na wsparcie w walce z Kabardyjczykami; podobnie uczynili potężni niegdyś, a na przełomie XVIII i XIX w. atakowani przez Persów Gruzini. Rosjanie nie udzielili Gruzji wsparcia militarnego w walce z Persami, ale zamiast tego, w latach 1801–1810 wzięli w obronę jej terytorium, włączając je do Imperium Rosyjskiego. W XIX w. kolejne ludy składały carowi przysięgę wierności. W 1846 roku władze carskie utworzyły na terytorium Gruzji okręg osetyjski. Istniał on dość krótko, bo do 1859 roku, ale jego powstanie można uznać za narodziny Osetii Południowej². Wkrótce jednak okazało się, że Rosjanie prowadzą politykę pełnego podporządkowania ludów kaukaskich, stąd w XIX wieku na terenie Gruzji zaczął rozwijać się powoli ruch rewolucyjny, którego wybuch nastąpił w krytycznym dla Rosji roku 1905.

Wielką zmianę przyniosła rewolucja 1917 roku. Bolszewicy obiecali odebrać ziemie Kozakom, dlatego na początku otrzymali poparcie od ludów Kaukazu. Wkrótce jednak oni również podporządkowali sobie region siłą. Kaukaz był areną wyjątkowo krwawych wydarzeń. Przez pewien czas niepodległa pozostała tylko Gruzja, która ogłosiła niepodległość, tworząc 26 maja 1918 roku Demokratyczną Republikę Gruzji, ale i ją w 1921 roku opanowali bolszewicy³. Rosjanie utworzyli z Gruzji – Republikę Gruzińską SRR, która 12 marca 1922 roku weszła w skład Zakaukaskiej Republiki Radzieckiej i pozostała w niej do 5 grudnia 1939 roku. W latach 1921–1924 gruzińscy partyzanci stawiali opór krwawo stłumiony przez Armię Czerwoną. W 1931 roku dekretem Józefa Stalina⁴ Abchazja została pozbawiona statusu republiki ZSRR i wcielona do Gruzińskiej SRR jako republika autonomiczna. Polityka prowadzona przez przywódcę radzieckiego Józefa

---

² *Osetia Południowa*, http://www.kaukaz.net/cgi-bin/bloxxom.cgi/polish/osetiaPolnocna/osetia_art1 (dostęp 20.11.2008).

³ *Gruzja*, <http://www.kaukaz.info/gruzja-historia.html>, (dostęp 20.11.2008).

⁴ Józef Stalin, właściwie Iosif Wissarionowicz Dżugaszwili ur. się 18 grudnia (6 grudnia starego stylu) 1878 roku w Gori (Gruzja), formalnie pełnił obieralne, kadencyjne funkcje sekretarza generalnego KPZR i jej poprzedniczek oraz premiera ZSRR, a faktycznie był dożywotnim dyktatorem Związku Radzieckiego, posiadającym nieograniczoną władzę i stosującym w celach wyznawanej idei walki klasowej jako metodę rządzenia masowy, państwowy wewnętrzny i zewnętrzny terror, http://portalwiedzy.onet.pl/13794,,,stalin_jozef_wissarionowicz,haslo.html (dostęp 20.11.2008).

Stalina wobec narodów całego Kaukazu nie przyczyniła się do ustabilizowania i załagodzenia istniejących tam konfliktów etnicznych.

DEMOCRATIC REPUBLIC OF GEORGIA

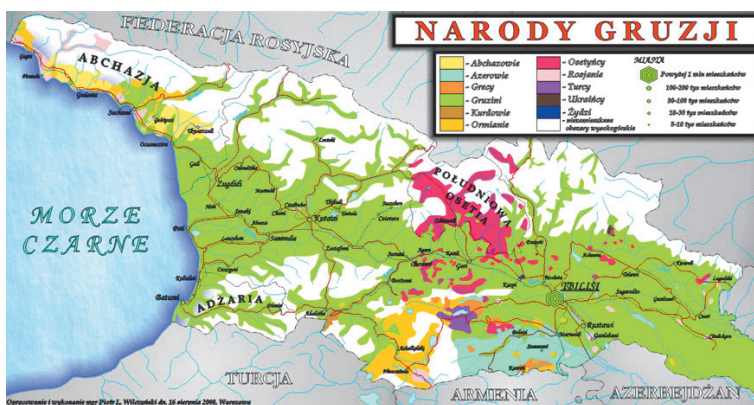
Źródło: http://www.kaukaz.pl/gruzja/mapa/mapa_gruzji.php, 14.11.2008.

Rozpad Związku Radzieckiego spowodował powstanie trzech wspomnianych wyżej niepodległych państw: Gruzji, Azerbejdżanu i Armenii. Najbardziej jednolitym etnicznie państwem jest Armenia (ok. 95% mieszkańców stanowią Ormianie). W Azerbejdżanie dominują Azerowie (ponad 80%). Gruzini stanowią dwie trzecie ludności Gruzji. Poniższa mapa prezentuje wszystkie narody zamieszkujące Gruzję.

W latach 80. na skutek gorbaczowskiej *pieriestrojki*⁵ powtórnie ujawniły się gruzińskie aspiracje niepodległościowe. 31 marca 1991 roku 98,91% Gruzynów opowiedziało się w referendum za niepodległością, która została ogłoszona 9 kwietnia tego samego roku. 26 maja prezydentem Gruzji wybrany został Zwiad Gamsachurdia, który w styczniu 1992 roku został

⁵ Pieriestrojka – potoczna nazwa procesu przekształceń systemu komunistycznego w ZSRR w latach 1985–1991. Został on zapoczątkowany przez Michaiła Gorbaczowa i Aleksandra N. Jakowlewa w 1985 po objęciu przezeń stanowiska sekretarza generalnego Komitetu Centralnego KPZR. *Pieriestrojka* <http://portalwiedzy.onet.pl/94689,,,pierestrojka,haslo.html> (dostęp 21.01.2009).

obalony i oskarżony o doprowadzenie swoją polityką do secesji Abchazji i Południowej Osetii. Władzę przejął Szewardnadze, były radziecki minister spraw zagranicznych, który w 1995 roku został wybrany na prezydenta większością głosów (70%). Za jego prezydentury, na tle sporów terytorialno-nacjonalistycznych oraz w wyniku licznych prowokacji ze strony Gruzji, wybuchł konflikt wojenny na terenie Abchazji, który doprowadził do utraty kontroli nad Abchazją i później Osetią Południową oraz silnych tendencji separatystycznych w Adżarii.

Źródło: <http://www.kaukaz.pl/kaukaz/mapy/mapy.php>, 14.11.2008.

W roku 1992 do Abchazji wprowadzono gruzińską Gwardię Narodową pod pretekstem ścigania zwolenników obalonego prezydenta Gamsachurdii i ochrony linii kolejowej, co zapoczątkowało wybuch regularnych walk, w wyniku których w lipcu 1992 roku Abchazja proklamowała niepodległość. Było to przyczyną dwuletniej krwawej wojny z Gruzją. Przy wsparciu oddziałów wojsk państw sąsiednich – Azerbejdżanu, Armenii i Rosji – zakończyła się ona zwycięstwem Szewardnadze, który podpisał w 1994 roku kontrowersyjną umowę i zobowiązał się przystąpić do Wspólnoty Niepodległych Państw w zamian za pomoc militarną i polityczną oraz wyraził zgodę na utworzenie na swoim terytorium trzech rosyjskich baz wojskowych oraz wprowadzenie do Abchazji wojsk rozjemczych WNP oraz 150 obserwatorów ONZ (United Nations Observer Mission in Georgia

– UNOMIG, Misja Obserwacyjna Organizacji Narodów Zjednoczonych w Gruzji).

Ponieważ paszporty wydawane przez Abchazję nie są uznawane w świecie, większość ludności Abchazji (około 80–90%) przyjęła obywatelstwo rosyjskie. W 1998 roku wybuchł kolejny konflikt zbrojny z Gruzją (tzw. „wojna sześciodniowa”⁶) zakończony zwycięstwem Abchazów.

Dnia 2 listopada 2003 roku w wyborach parlamentarnych w Gruzji zwyciężyła koalicja reformatorów przewodzona przez Nino Burdżanadze, Micheila Saakaszwili i Zuraba Żwanii, jednak rząd sterowany przez Szewardnadze sfałszował ich wynik, co doprowadziło do masowych protestów, nazwanych przez dziennikarzy „rewolucją róż” i zmusiło go do ustąpienia 23 listopada. 4 stycznia 2004 na prezydenta wybrany został Micheil Saakaszwili, otrzymując 96% głosów.

Geneza konfliktu gruzińsko-osetyjskiego sięga początków ZSRR. W 1921 r. Gruzja została wcielona do tworzącego się Związku Radzieckiego, a rok później na ziemiach gruzińskich utworzono Południowoosetyjski Region Autonomiczny. Pod koniec lat 80. XX wieku pojawiła się idea połączenia Osetii Południowej i Północnej w ramach ZSRR, a w 1990 roku władze Osetii Południowej proklamowały powstanie Południowoosetyjskiej Radzieckiej Republiki Demokratycznej. Tym samym odłączyły się od Gruzji oraz wystąpiły o połączenie się z Osetią Północną. Tbilisi zareagoowało na to pozbawieniem Osetii autonomii i wprowadzeniem stanu wyjątkowego, wkrótce też wybuchły pierwsze walki.

W 1991 roku Gruzja ogłosiła niepodległość, a prawie równocześnie wybuchła wojna w Południowej Osetii, spowodowana po części polityką gruzińską prowadzoną pod hasłem „Gruzja dla Gruzinów”. Separatystów nieoficjalnie wspierała Rosja, która dostarczała broń i ochotników oraz szerzyła antygruzińską propagandę. Walki trwały rok i skończyły się przegraną młodego państwa gruzińskiego. Konflikt ostatecznie zakończono

---

⁶ Konflikt nastąpił w maju 1998 r., gdy wojska gruzińskie rozstawione przy granicy z Abchazją zaatakowały ją, próbując opanować położony na południu Abchazji rejon Gali. Konflikt zbrojny, potocznie nazwany „wojną sześciodniową”, wygrany przez Abchazów doprowadził do opuszczenia Abchazji przez 30 tys. Gruzinów i zniszczenia wielu ich domostw w republice. *Suwerenność. Gruzja wczoraj i dziś*, M. Filipowicz, „Kultura i Historia” 2005, nr 9, <http://www.kulturaihistoria.umcs.lublin.pl/archives/60> (dostęp 20.11.2008).

25 czerwca 1992 roku porozumieniem w Dagomysie – podpisanym przez prezydenta Federacji Rosyjskiej Borysa Jelcyna⁷ i Gruzji Eduarda Szewardnadzego⁸. Na mocy postanowień z Dagomysu w Osetii Południowej zaczęły stacjonować siły pokojowe złożone z batalionów: osetyńskiego, rosyjskiego i gruzińskiego, stąd w obecnej wojnie Moskwa mówiła o „rosyjskich siłach pokojowych”⁹.

W miarę stabilny rozejm utrzymał się do roku 2004, kiedy to w wyniku pogorszenia relacji rosyjsko-gruzińskich (po wyborze Saakaszwilego na prezydenta Gruzji) zaczęły się sporadyczne incydenty zbrojne. Niespełna miesiąc przed podpisaniem zawieszenia broni Osetia Południowa ogłosiła niepodległość. Na terytorium Południowej Osetii przeprowadzono 2 kolejne niepodległościowe referenda (ostatnie w 2006 roku), w których przygniatająca większość głosujących opowiedziała się za niepodległością. Władze Gruzji nie uznały wyników referendum, gdyż nie uczestniczyli w nich Gruzini.

W 2007 roku Gruzja zaproponowała utworzenie Autonomicznej Republiki Południowej Osetii wchodzącej, podobnie jak Adżaria, w skład Gruzji. Władze Południowej Osetii natychmiast tę propozycję odrzuciły, powołując się na wyniki referendum. W kwietniu 2007 roku parlament Gruzji powołał na terenie Osetii Południowej w wiosce Kurta „Tymczasową Jednostkę Terytorialną” wraz z „Tymczasową Administracją Południowej Osetii”¹⁰. Sytuacja, która zapanowała w tym regionie daleka była od całkowitego rozwiązania konfliktu. Często dochodziło tam do niekon-

---

⁷ Boris Nikołajewicz Jelcyn ur. 1 lutego 1931 w Butce, zm. 23 kwietnia 2007 w Moskwie – od 6 lipca do grudnia 1991 Premier Federacji Radzieckiej, a od grudnia 1991 do 15 maja 1992 Premier Federacji Rosyjskiej, od 29 maja 1990 do 10 lipca 1991 Przewodniczący Rady Najwyższej Rosji. Pierwszy w historii Prezydent Federacji Rosyjskiej. *Borys Jelcyn* http://portalwiedzy.onet.pl/9471,,,jelcyn_borys_mikolajewicz,haslo.html (dostęp 21.01.2009).

⁸ Eduard Szewardnadze ur. 25 stycznia 1928 – gruziński polityk, minister spraw zagranicznych ZSRR za rządów Michaiła Gorbaczowa (1985–1990), prezydent Gruzji od 1995 do 23 listopada 2003, gdy ustąpił po nieudanej próbie sfałszowania wyniku wyborów. *Szewardnadze Eduard* http://portalwiedzy.onet.pl/52339,,,szewardnadze_eduard_ambrosjewicz,haslo.html (dostęp 21.01.2009).

⁹ *Osetia Południowa*, http://www.kaukaz.net/cgi-bin/blosxom.cgi/polish/osetiaPolnocna/osetia_art1 (dostęp 20.11.2008).

¹⁰ Ł. Cieśla, *Wojna w Osetii Południowej jako przykład konfliktu asymetrycznego*, <http://wnpid.amu.edu.pl/files/191-208.pdf>, s. 7–8 (dostęp 10.01.2009).

trolowanej wymiany ognia, za sprowokowanie którego strony wzajemnie się oskarżały.

Punktem zwrotnym w całej i tak już napiętej sytuacji okazało się jednostronne ogłoszenie przez Kosowo niepodległości w lutym 2008 roku a tym samym stworzony precedens pierwszej po 1945 roku jednostronnej, siłowej zmiany granic państwowych w Europie. Szerokie poparcie i uznanie ze strony społeczności międzynarodowej¹¹, chociaż decyzja ogłoszenia niepodległości przez Parlament Kosowa jest postrzegana jest przez wielu jako niezgodna z Kartą Narodów Zjednoczonych, zachęciło Osetyńców do ponownego ogłoszenia formalnego oderwania się od terytorium Gruzji i prezydent Eduard Kokojty zapowiedział domaganie się od Trybunału Konstytucyjnego Rosji uznania swojej republiki za część terytorium Federacji Rosyjskiej.

Gruzja, zdając sobie sprawę z faktu, iż Rosja sprzyja w tym sporze Osetii Południowej, rozpoczęła przygotowania do rozwiązania konfliktu i podporządkowania sobie zbuntowanego terytorium w sposób siłowy. Od połowy lipca 2008 roku Gruzja prowadziła czternastodniowe ćwiczenia w ramach Natowskiego programu „Partnerstwo dla pokoju”, których głównym celem było ćwiczenie opanowywania zajętego przez separatystów obszaru i „przywracanie porządku”. Manewry odbywały się pod kryptonimem „Immediate response 2008”.

W tym samym czasie, na południu Rosji, tuż przy granicy z Gruzją rozpoczęły się wielkie manewry wojskowe. W ramach manewrów „Kaukaz 2008” do Osetii Północnej przerzucano drogą lotniczą pododdziały 76. pskowskiej dywizji powietrzno-desantowej. Koleją przewieziono zaś pułk desantowo-szturmowy 20. dywizji zmechanizowanej, co łącznie stanowiło 8000 żołnierzy i 700 pojazdów¹².

Obie strony już 4–5 sierpnia rozpoczęły ewakuację cywilów – Gruzini z enklaw na terytorium Osetii, a Osetyjczycy z Cchinwali, a potwierdza-

---

¹¹ Państwami, które między innymi uznały Kosowo są: USA, Wielka Brytania, Francja, Niemcy, Kanada, Polska. Państwa, które nie uznały Kosowa to między innymi Rosja, Serbia, Chiny, Hiszpania, Cypr, Gruzja czy Azejberdżan, na podstawie: *Biuletyn Międzynarodowy Instytutu Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Jagiellońskiego*. <http://www.inp.uj.edu.pl/www/biuletyn/06.pdf>, nr 6, luty 2008 (dostęp 10.01.2009).

¹² <http://osw.waw.pl/news/07/080716.htm#kaz>.

ją to obie strony konfliktu. Było to wynikiem wzajemnego ostrzału, który, jak wspomniano wyżej, trwał od lipca.

Wieczorem 7 sierpnia prezydent Saakaszwili wydał rozkaz, by wstrzymać ogień, co miało być gestem dobrej woli, oraz poinformował Osetyjczyków, że zwrócił się do Rosji z propozycją o gwarancjach autonomii osetyńskiej przez Rosję w ramach Gruzji.

Jednak w tym samym czasie siły zbrojne Gruzji koncentrowały się wokół Osetii Południowej, często zaczynając ostrzał wsi osetyńskich oraz miasta Chinwali. W odpowiedzi siły osetyjskie ostrzeliwały pozycje gruzińskie. Tak więc praktycznie ogłoszone wcześniej zawieszenie broni było tylko fikcją.

Źródło: http://www.kaukaz.pl/kaukaz/mapy/mapa_agresja-rosji-na-gruzje.php, 14.11.2008.

W czwartek 7 sierpnia późnym wieczorem władze Gruzji, zaledwie po dwóch godzinach po ogłoszeniu przez prezydenta Gruzji zawieszenia broni, powiadomiły, że rozpoczynają operację w celu „przywrócenia konsty-

tucyjnego porządku” w Osetii Południowej¹³. Przygotowanie artyleryjskie do ataku na Chinwali trwało praktycznie całą noc i najbardziej ucierpiała w tym czasie ludność cywilna, chociaż dane dotyczące ofiar są dość sprzeczne. Rosjanie mówią o ponad tysiącu, ale korespondenci zagraniczni realnie oceniają liczbę na 150–200 ofiar ostrzału¹⁴.

Data wybrana przez Gruzinów na przywrócenie porządku w separatystycznej Osetii Południowej nie była przypadkowa, gdyż prezydent Rosji przebywał na urlopie, a premier uczestniczył w otwarciu Igrzysk Olimpijskich w Pekinie. Miało to prawdopodobnie zapewnić powodzenie szybkiej operacji przywracania porządku i nie pozwolić na reakcję wojsk rosyjskich.

Nie można zapominać, że w Chinwali stacjonowały, zgodnie z porozumieniem międzynarodowym, rosyjskie siły pokojowe (batalion zmechanizowany – ok. 500 żołnierzy), które nie były ostrzeliwane aż do rana 8 sierpnia. Dopiero, zgodnie z doniesieniami korespondentów, ok. godziny 9:00 czasu polskiego padły pierwsze ofiary ze strony rosyjskich żołnierzy. W tej sytuacji każda reakcja, jaką podjęłaby Rosja, zostałaby odczytana przez społeczność międzynarodową jako przejaw jej imperialistycznych ambicji. Prezydent Saakaszwili poinformował, że około godziny 9:00 polskiego czasu rosyjskie bomby spadły na miejscowości Kareli i Gori oraz oskarżył Rosję o „prowadzenie zakrojonej na szeroką skalę operacji wojskowej przeciwko Gruzji”. Chaos i wzajemne oskarżanie się stron o nadmierną reakcję na zaistniałą sytuację kryzysową, jak również brak spodziewanej przez Gruzinów właściwej reakcji ze strony Zachodu spowodowały, że okazję tę zdecydowała się również wykorzystać zbuntowana już wcześniej Abchazja. Rozpoczęła ona 9 sierpnia działania mające na celu wyparcie Gruzinów z regionu¹⁵. Siły abchaskich separatystów zaatakowały kontrolowaną przez Gruzję część spornego, a strategicznie bardzo ważnego dla regionu wąwozu Kodori. Szef dyplomacji Abchazji Siergiej Szamba oznajmił, że abchaskie siły zbrojne rozpoczęły operację, której celem jest wyparcie oddziałów gruzińskich z wąwozu¹⁶. W ten sposób Gruzja była zmuszona do działań

---

¹³ *Zakłamana wojna*, http://www2.teologiapolityczna.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=546&Itemid=113 (dostęp 14.01.2009).

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Ł. Cieśla, *Wojna w Osetii Południowej...*, s. 12–13 (dostęp 10.01.2009).

¹⁶ *Ibidem*, s. 13–14.

niejako na dwóch frontach wspieranych przez wojska rosyjskie i praktycznie pozostawiona została samej sobie bez oczekiwanego wsparcia ze strony Zachodu czy USA.

Działania rosyjskie w zaistniałej sytuacji nie były czymś nieprzewidywanym czy też nieadekwatnym do sytuacji. Od momentu przejęcia prezydentury przez Władimira Putina w maju 2000 roku Rosja stara się odzyskać pozycję mocarstwa światowego, które realizuje własną politykę w odniesieniu do państw w tak zwanym „bezpośrednim sąsiedztwie”. Praktycznie polityka ta dotyczy państw byłego ZSRR, a więc również Gruzji. Rosja pełni w niektórych z tych krajów rolę policjanta stojącego na straży porządku i ładu w tym regionie. Reakcja Rosji na działania gruzińskie była praktycznie nieunikniona, ponieważ każdy inny sposób reakcji mógłby być sygnałem dla pozostałych państw czy narodów, w których występują kwestie etniczne, że Rosja nie daje sobie rady z problemami występującymi na terytorium niegdyś zależnym od ZSRR. Przykładem takiej narodowości może być Czeczenia i jej tendencje separatystyczne, które nasiliły się na początku XXI wieku. Z tych oczywistych względów pozostawienie Osetii Południowej oraz rosyjskich obywateli tam zamieszkujących bez pomocy, w sytuacji wymuszenia podporządkowania tych regionów Gruzji, jaka zaistniała 8 sierpnia 2008 była całkowicie nie do przyjęcia dla władz rosyjskich.

W związku z procesem rozszerzania Paktu Północnoatlantyckiego (*North Atlantic Treaty Organization* NATO) na kierunku wschodnim, Rosja już w 2000 roku uznała ten proces za jedną z okoliczności, która spowodowała konieczne zmiany założeń koncepcji bezpieczeństwa. Istotnym elementem był również kryzys jugosłowiański, który w opinii Rosji został rozwiązany, naruszając suwerenność byłej Jugosławii w celu obrony mniejszości albańskiej. To spowodowało, że w Koncepcji Bezpieczeństwa Narodowego z 2000 roku znalazła się rozbudowana lista zewnętrznych przesłanek zagrożeń dla bezpieczeństwa Rosji, do których zaliczono m.in.:

- osłabienie wpływów Rosji w Europie, na Bliskim Wschodzie, Zakaukaziu, w Azji Środkowej oraz w regionie Azji i Pacyfiku;
- wzmocnienie bloków oraz sojuszy polityczno-wojskowych, przede wszystkim rozszerzenie NATO na wschód;

- możliwość pojawienia się w bezpośrednim sąsiedztwie rosyjskich granic obcych baz i dużych kontyngentów wojskowych;
- powstanie i eskalacja konfliktów w pobliżu granicy państwowej FR i zewnętrznych granic państw członkowskich WNP¹⁷.

W świetle tych zagrożeń w Koncepcji Bezpieczeństwa Narodowego sformułowano cele państwa, które mają doprowadzić do wyeliminowania zdefiniowanych powyżej zagrożeń dla Rosji. W celach tych widnieje zapis o „zapewnieniu suwerenności i integralności terytorialnej FR oraz bezpieczeństwa jej obszaru przygranicznego”¹⁸. Zapis ten w jasny sposób pozwala przewidzieć, a wręcz określa właściwą reakcję Rosji na każdą próbę osłabienia jej pozycji w bezpośrednim sąsiedztwie tego mocarstwa.

Prezydent Saakaszwili, zabiegając o przyjęcie Gruzji do NATO i Unii Europejskiej, musiał mieć pełną świadomość konsekwencji, jakie może ponieść w takiej sytuacji. Zaatakowanie wojska osetyjskiego oraz rosyjskiego wraz z próbą siłowego podporządkowania tego regionu Gruzji było bardzo nieodpowiedzialnym krokiem ze strony prezydenta Gruzji. Nie wspominając tu o różnicy potencjału wojskowego, która jest raczej oczywista i stawia Rosję bezwzględnie na wygranej pozycji, prezydent Saakaszwili liczył prawdopodobnie na szybką reakcję zarówno Stanów Zjednoczonych, jak i Europy, które miały w opinii prezydenta opowiedzieć się za Gruzją, a być może wesprzeć ją militarnie. Okazało się jednak, że sojusznicy Gruzji nie zamierzają angażować się w ten konflikt militarnie, ale jedynie ograniczają się do wysłania swoich przedstawicieli w celu osiągnięcia porozumienia. Rosja zgodnie ze swoją doktryną nie mogła postąpić inaczej, jak tylko wesprzeć Osetię Południową oraz w drugim etapie konfliktu również Abchazję w ich działaniach na rzecz odzyskania niepodległości. Aspektem sprzyjającym takim tendencjom była wspomniana wcześniej i uznana przez wiele państw sprawa ogłoszenia niepodległości przez Kosowo.

Ponadto prawo międzynarodowe przyjęte przez Zgromadzenie Ogólne, w rezolucji 421.V z 2 grudnia 1950 roku określiło bardzo wyraźnie, że prawo ludów i narodów do samostanowienia jest „fundamentalnym prawem człowieka”. To jedno z najważniejszych praw w międzynarodowym pra-

---

¹⁷ R. Zięba (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 68.

¹⁸ Ibidem, s. 70.

wie publicznym¹⁹, które nie może być stosowane wybiórczo i obowiązuje wszystkie narody, również Abchazów i Osetyńców.

Deklaracja w sprawie przyznania niepodległości krajom i narodom kolonialnym, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne 14 grudnia 1960 roku, stanowi, że „wszystkie ludy mają prawo do samostanowienia”, na mocy tego prawa określają według własnej woli swój status polityczny i swobodnie rozwijają swoje życie gospodarcze, społeczne i kulturalne²⁰. Kierując się tymi zasadami, oba narody miały prawo do niepodległości, która powinna zostać uszanowana i zaakceptowana przez władze Gruzji.

W takiej sytuacji Prezydent Francji jako przedstawiciel państwa przewodniczącego UE w drugiej połowie 2008 roku, udał się do Rosji w celu podjęcia negocjacji. Ostatecznie ustalono sześciopunktowy plan zawieszenia broni, który przedstawiał się następująco:

- zobowiązanie do niestosowania siły;
- trwałe zakończenie wszystkich działań wojennych;
- zapewnienie swobodnego dostępu do pomocy humanitarnej;
- powrót sił zbrojnych Gruzji do stałych miejsc dyslokacji;
- wycofanie wojsk rosyjskich na linię sprzed rozpoczęcia działań bojowych;
- dyskusja na forum międzynarodowym w sprawie statusów prawnych Abchazji i Osetii Południowej.

Strona gruzińska, nie chcąc jednak zgodzić się na całkowitą porażkę w tej wojnie, nie zaakceptowała ostatniego punktu i ostatecznie zgodziła się na pierwszych pięć pozycji. Zgoda ta jednak została uzyskana dopiero po wizycie Sekretarz Stanu USA Condoleezy Rice, która wpłynęła na decyzje prezydenta Gruzji Micheila Saakaszwilego.

Konflikt nie zakończył się podpisaniem porozumienia przez obie strony, gdyż zarówno strona rosyjska uzurpowała sobie prawo do patrolowania spornego regionu, jak i strona gruzińska nie chciała pogodzić się z utratą terytoriów dawnych prowincji Osetii i Abchazji, cały czas oskarżając Rosjan o przebywanie na terytorium Gruzji. Problem polegał na tym, że Rosja 26 sierpnia uznała niepodległość Abchazji i Osetii Południowej,

---

¹⁹ *Kategorie praw człowieka* http://www.unic.un.org.pl/prawa_czlowieka/pcz_kategorie.php (dostęp 20.11.2008).

²⁰ *Ibidem*.

a rosyjskie oddziały tam stacjonujące wspierały wojsko nowo powstałych państw. Gruzja nie chciała nawet słyszeć o uznaniu niepodległości swoich byłych terytoriów, a obecność wojsk rosyjskich uznała za okupację swoich terenów i niewywiązanie się Rosji z planu pokojowego zwłaszcza w punkcie piątym. Taki stan rzeczy nie ułatwił komunikacji pomiędzy stronami i doprowadził praktycznie do sytuacji patowej. Przedstawiciele państw europejskich bardzo często w swoich wypowiedziach potępiają działania obu stron konfliktu, oskarżając Gruzję o realizację polityki amerykańskiej, a Rosję o militaryzację stosunków międzynarodowych²¹, ostrzegając jednocześnie Rosję przed możliwością rewizji stosunku Unii Europejskiej do Rosji i kontaktów z nią. Prawda jest jednak taka, że państwom Unii zależy na w miarę poprawnych stosunkach z Rosją ze względu na uzależnienie energetyczne Unii od Rosji. Dlatego nie można się było spodziewać żadnych drastycznych kroków ze strony Unii, gdyż w chwili obecnej Unia Europejska nie prowadzi żadnej wspólnej polityki energetycznej, która zapewniłaby jej całkowitą niezależność od Rosji.

Faktem jest, że w efekcie zaistniałego konfliktu powstały dwa nowe państwa, Osetia Południowa oraz Abchazja, które zostały uznane przez Rosję 26 sierpnia oraz Nikaraguę w dniu 5 września. Żadne z innych państw świata, jak dotychczas, nie uznały ich niepodległości, a w świetle prawa międzynarodowego są one dalej częścią Gruzji. 9 września 2008 roku Rosja nawiązała **stosunki dyplomatyczne z Abchazją i Osetią Południową**. Ponadto 17 września 2008 roku Prezydent Rosji Dmitrij Miedwiediew i liderzy Abchazji oraz Osetii Południowej Siergiej Bagapsz i Eduard Kokoity podpisali na Kremlu **traktaty o przyjaźni, współpracy i wzajemnej pomocy**, przyznając Rosji prawo do utrzymywania baz wojskowych na obu terytoriach²².

Dnia 1 października 2008 roku rozpoczęła się faza operacyjna cywilnej Misji Obserwacyjnej Unii Europejskiej w Gruzji [*European Union Monitoring Mission (EUMM) in Georgia*], którą zorganizowano na mocy decyzji Rady Europejskiej z dnia 15 września 2008 roku, a której celem jest nadzo-

---

²¹ *Parlament europejski dyskutował o Gruzji*, <http://www.psz.pl/tekst-13151/Parlament-Europejski-dyskutowal-o-Gruzji> (dostęp 20.01.2009).

²² *Chronologia wydarzeń międzynarodowych w roku 2008*, http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/chronologia_wydarzen_miedzynarodowych_2008.php (dostęp 20.01.2009).

rowanie realizacji przez Rosję i Gruzję warunków sześciopunktowego porozumienia między Unią Europejską a Rosją z dnia 12 sierpnia 2008 roku²³.

Sytuacja międzynarodowa wydaje się tym dziwniejsza, że również w świetle prawa międzynarodowego wspomniane wcześniej Kosowo, uznane oficjalnie przez wiele państw, nie posiada również statusu niepodległego państwa, a w myśl przepisów jest w dalszym ciągu integralną częścią Serbii z uznaną autonomią. Tak drastycznie różne podejście społeczności międzynarodowej do tego samego zagadnienia może sugerować stosowanie różnych standardów dla posunięć amerykańskich²⁴ oraz posunięć rosyjskich w aspekcie uznawania wolności, niezawisłości i niepodległości państw trzecich.

Defragmentacja Gruzji, której świadkami byliśmy w 2008 roku była procesem nieuniknionym, który został przyspieszony nierozważną polityką Micheila Saakaszwilego. Chociaż opozycja stanęła po stronie prezydenta w trakcie trwania samego konfliktu, to jednak nie oszczędziła mu słów krytyki za narażenie narodu gruzińskiego na ofiary swoimi nieprzemyślanymi posunięciami oraz bezkrytyczną wiarą we wsparcie ze strony państw trzecich, zwłaszcza USA. Uzyskanie poparcia dla takiej polityki w kolejnych wyborach będzie prawdopodobnie niemożliwe, a sama Gruzja została przedstawiona na arenie międzynarodowej jako państwo niestabilne z nieuregulowanymi stosunkami z najbliższym sąsiadem, jakim jest Rosja, a tym samym nie mogące ubiegać się o szybkie przyjęcie w struktury zarówno Unii Europejskiej, jak i NATO. Cel, jaki postawiła sobie Rosja, opowiadając się po stronie zbuntowanych okręgów został osiągnięty, a data przyjęcia Gruzji w szeregi wcześniej wymienionych struktur odsunięta w czasie bez podania konkretnego terminu powrotu do negocjacji o wstą-

---

²³ Celem misji jest obserwowanie w rejonach Gruzji okupowanych przez Rosjan przebiegu realizacji sześciopunktowego planu pokojowego z 12 sierpnia 2008 r. uzgodnione go przez prezydenturę francuską UE z Prezydentem Rosji. Generalny cel misji zawiera się w czterech zadaniach: stabilizacja, normalizacja, budowa zaufania i bieżące informowanie UE o stanie rzeczy w obserwowanych rejonach. Faza operacyjna misji przewidzianej wstępnie na 12 miesięcy rozpoczęła się 1 października 2008 r., kiedy w rejon stref buforowych wyznaczonych jednostronnie przez armię rosyjską wyruszyły pierwsze patrole. *European Union Monitoring Mission (EUMM) in Georgia*, http://www.eumm.eu/en/about_eumm (dostęp 20.01.2009).

²⁴ USA są państwem, które jako pierwsze uznało niepodległość Kosowa 18 lutego 2008 roku.

pienie do grona członków. Poniższa mapa przedstawia rezultaty defragmentacji Gruzji, jej strat terytorialnych oraz zmniejszenia liczby populacji.

GRUZJA I JEJ ZBUNTOWANE PROWINCJE

Źródło: Opracowanie własne na podst., <http://bi.gazeta.pl/im/2/5569/m5569832.jpg>, 14.11.2008.